

УДК 94(476)
**МЕРАПРЫЕМСТВЫ ЎЛАДАЎ БССР ПА АДНАЎЛЕННЮ
КАДРАВАГА ПАТЭНЦЫЯЛУ ПРАМЫСЛОВАСЦІ РЭСПУБЛІКІ
ПАСЛЯ ЗАКАНЧЭННЯ НАЦЫСЦКАЙ АКУПАЦЫІ**

Сугака Леанід Аляксандравіч

дацэнт кафедры ўсеагульнай гісторыі ўстановы адукацыі
“Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова”;
кандыдат гістарычных навук
(г. Магілёў, Беларусь)
leacamp15@gmail.com

Аўтар публікацыі разглядае некаторыя аспекты гістарыяграфіі. Таксама ён мае на мэце сістэматызаваць мерапрыемствы, з данамогай якіх уладныя структуры БССР аднаўлялі кадравы патэнцыял беларускай прамысловасці пасля заканчэння гітлераўскай акупацыі. Узгадваюцца і тыя з іх, якія не атрымалі неабходнага адлюстравання ў савецкі час.

Праблема аднаўлення і развіцця кадравага патэнцыялу прамысловасці Беларускай ССР падчас вайны і ў пасляваенны час атрымала пэўнае адлюстраванне ў айчынным гістарыяграфіі. У савецкі час адпаведныя звесткі знайшлі месца як у калектыўных абагульняючых працах па гісторыі Беларусі, так і ў публікацыях асобных даследчыкаў. Да ліку першых трэба аднесці 4-ты том 5-томнай «Гісторыі Беларускай ССР» [8], 2-гі том 3-томнага выдання «Всенародная борьба в Белоруссии против немецко-фашистских захватчиков в годы Великой Отечественной войны» [7], 3-ці том 4-томнай «Истории рабочего класса Белорусской ССР» [10]. Сярод асобных аўтарскіх работ адзначым працы Г. І. Аляхновіч «Трудящиеся Белоруссии – фронту» [14], «Экономика Белоруссии в условиях Великой Отечественной войны (1941–1945)» [15], а таксама публікацыі А.П. Купрэвай «Возрождение народного хозяйства Белоруссии» [12], «Народы СССР – трудящимся Белоруссии» [13]. Характэрнымі рысамі работ савецкага часу па гэтай тэматыцы з’яўляюцца падкрэсліванне вядучай ролі КП(б)Б у разгортванні працэсу адраджэння беларускай прамысловасці і ў вырашэнні яе кадравых праблем, а таксама акцэнтаванне ўвагі на прыкладах працоўнага гераізму і самаадданасці, якія праявілі грамадзяне падчас аднаўлення народнай гаспадаркі. Разам з тым некаторыя аспекты праблемы засталіся па-за ўвагай беларускіх савецкіх даследчыкаў, напрыклад, тыя цяжкасці, якія ўзніклі ў адносінах паміж уладнымі структурамі БССР

і “Цэнтрам” пры вырашэнні пытанняў аб рээвакуацыі беларускіх кадраў, якія былі вывезены з рэспублікі ў 1941 годзе.

У гістарыяграфіі незалежнай Беларусі праблема пасляваеннага аднаўлення кадравых рэсурсаў айчынай індустрыі атрымала, ў пэўнай ступені, далейшую распрацоўку. Сярод калектыўных абагульняючых работ вызначым выданне «Беларусь в годы Великой Отечественной войны» [1]. У яго апошняй главе, «БССР после освобождения (осень 1943 – весна 1945 гг.)», адлюстраваны, акрамя вядомых, і новыя факты, ўпершыню ўведзеныя ў навуковы зварот. Яны асвятляюць і падрыхтоўку кадраў для аб’ектаў індустрыі. Некаторыя архіўныя дадзеныя, якія закранаюць разглядаемую тэму, упершыню ўбачылі свет на старонках 5-га тома 6-томнай “Гісторыі Беларусі” [9], а таксама Рэспубліканскай кнігі “Памяць Беларусі” [18]. У работах Г. П. Бушчык [6] і П. А. Канцавога [11] аналізуецца, сярод іншых, і такая новая для беларускай гістарыяграфіі праблема, як забеспячэнне кадрамі тых прамысловых прадпрыемстваў, якія ствараліся на базе рэпарацыйных паставак. А. В. Шаркоў і У. П. Паўлаў [21] звярнулі ўвагу на факт выкарыстання працы ваеннапалонных і інтэрніраваных у мэтах аднаўлення гаспадаркі Беларусі.

Істотны матэрыял па тэме даследавання размешчаны на старонках зборнікаў дакументаў, якія выйшлі з друку ў незалежнай Беларусі. Гэта такія выданні, як «Освобожденная Беларусь: документы и материалы» (2 кнігі) [16; 17], «Беларусь в постановлениях и распоряжениях Государственного Комитета Оборона СССР, 1941–1945 гг.» [2], «Белорусы в советском тылу» (2 выпускі) [3; 4].

Праблема забеспячэння кадрамі прамысловасці Беларускай ССР у перыяд пасля яе вызвалення ад захопнікаў заставалася весь адпаведны час актуальнай для цэнтральных і рэгіянальных уладаў рэспублікі. Апрацоўка назапашаных дадзеных дазваляе сцвярджаць, што для вырашэння ўзгаданай задачы ажыццяўляліся наступныя мерапрыемствы:

– арганізацыйныя наборы рабочай сілы, пераважна ў сельскіх раёнах БССР. Арганізацыйныя наборы былі найважнейшым інструментам у справе забеспячэння прамысловых прадпрыемстваў працоўнымі кантынгентамі. Перш за ўсё гэта было ўласціва для Мінска, аднаўленню і індустрыяльнаму развіццю якога кіраўніцтва рэспублікі надавала асаблівае значэнне. Адзначым, што ў горадзе на той момант не толькі адраджаліся даваенныя прамысловыя аб’екты, але і будаваліся новыя, у тым ліку і такія гіганты, як аўтамабільны і трактарны заводы [19, с. 160]. Таму менавіта ў сталіцы канцэнтраваліся матэрыяльныя і людскія рэсурсы. У значнай меры за кошт арганізацыі сельскай моладзі даволі імкліва расло насельніцтва Мінска ў

першыя месяцы пасля вызвалення. Так, калі на 10 жніўня 1944 г. у горадзе налічвалася 43,0 тыс. жыхароў, то ўжо на 27 кастрычніка 1944 г. іх колькасць дасягнула 84,8 тыс. чалавек. У канцы 1945 г. у беларускай сталіцы жыло 150,7 тыс. чалавек [5, с. 335]. Працоўныя мігранты, якія прыбылі ў Мінск па аргнаборах, часта знаходзіліся ў вельмі цяжкіх умовах. Рабочыя трактарнага завода, напрыклад, у 1946 г. «<...>жылі в шэсці бараках, где на одного человека приходилось только 1,5–2 кв. м. Даже семейные рабочие жили в оборудованных двухэтажными кроватями комнатах на 28–40 человек... Зимой в комнатах было так холодно, что замерзала вода» [5, с. 281]. Слабым месцам дадзенай катэгорыі работнікаў была нізкая кваліфікацыя большасці з іх;

– частковая рээвакуацыя кадраў прамысловых прадпрыемстваў, якія былі вывезены з Беларусі ў тылавыя раёны Савецкага Саюза летам 1941 г. Так, пасля вызвалення сталіцы Беларусі на разбураны Мінскі вагонарамонтны завод імя Мяснікова (яго не паспелі эвакуіраваць у 1941 г.) з Куйбышаўскай вобласці прыбыла вялікая група беларускіх рабочых і спецыялістаў. Гэта дазволіла прадпрыемству к лістападу 1944 г. адрамантаваць першую партыю вагонаў. Ёсць звесткі аб вяртанні работнікаў Аршанскага льнокамбіната, Магілёўскай фабрыкі штучнага валакна, Крычаўскага і Ваўкавыскага цэментных заводаў, Рэчыцкага цвікавага завода «Інтэрнацыянал», шэрагу віцебскіх прадпрыемстваў: трыкатажнай фабрыкі “KIM”, швейнай фабрыкі “Сцяг індустрыялізацыі”, трыкатажнай фабрыкі імя К. Цэткін, абутковай фабрыкі “Чырвоны Кастрычнік”, іголкавага завода і г.д. (усяго вядома аб рээвакуацыі рабочых і спецыялістаў не менш чым 23 беларускіх прадпрыемстваў) [20, с. 96–98];

– выкарыстанне працы ваеннапалонных і інтэрніраваных. Гэты аспект разглядаемай праблемы ў савецкі час беларускай гістарыяграфіяй амаль не асвятляўся. Аднак на 1 жніўня 1945 г. на тэрыторыі БССР знаходзілася 98237 ваеннапалонных і інтэрніраваных, многія з якіх працавалі на прамысловых аб’ектах рэспублікі [11, с. 87]. Так, на будаўніцтве аўтамабільнага і трактарнага заводаў было задзейнічана 7,5 тыс. чалавек, на заводзе “Гомсельмаш” – 1 тыс. чалавек, на папяровай фабрыцы ў Добрушы – 1,1 тыс. чалавек [19, с. 160];

– дапамога ў працаўладкаванні на прамысловыя аб’екты дэмабілізаваным воінам Чырвонай Арміі і партызанам;

– арганізацыя падрыхтоўкі рабочых і інжынерна-тэхнічных спецыялістаў у адпаведных навучальных установах Беларускай ССР;

– адкамандзіраванне на індустрыяльныя аб’екты БССР рабочых і інжынерна-тэхнічных работнікаў з іншых савецкіх саюзных рэспублік;

– размеркаванне на прамысловыя прадпрыемствы Беларускай ССР маладых спецыялістаў, якія скончылі вышэйшыя і сярэднія спецыяльныя навучальныя ўстановы ў іншых рэгіёнах СССР.

Спіс літаратуры

1. Беларусь в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 / А. А. Коваленя [и др.] ; под ред. А. А. Ковалени. – Минск : БЕЛТА, 2005. – 544 с.
2. Беларусь в постановлениях и распоряжениях Государственного Комитета Оборона СССР, 1941–1945 гг. : справочник / сост.: В. Д. Селеменёв [и др.]. – Минск : НАРБ, 2008. – 216 с.
3. Белорусы в советском тылу. Июль 1941 г. – 1944 г. / док. и материалы. Вып. 1. Июль 1941 г. – 1942 г. Основан в 2010 г. / сост.: В. И. Адамушко [и др.]. – Минск : НАРБ, 2010. – 258 с.
4. Белорусы в советском тылу. Июль 1941 г. – 1944 г. / док. и материалы. Вып. 2. 1943 г. – 1944 г. Основан в 2010 г. / сост.: В. И. Адамушко [и др.]. – Минск : НАРБ, 2010. – 183 с.
5. Бон, Т. М. «Минский феномен». Городское планирование и урбанизация в Советском Союзе после Второй мировой войны / Т. М. Бон. – М. : РОССПЭН, 2013. – 414 с.
6. Бушчык, Г. П. Выкарыстанне рэпарацый для аднаўлення гаспадарк Беларусі пасля Другой сусветнай вайны / Г. П. Бушчык // XXI век: актуальныя праблемы гістарычнай навуцы : матэрыялы Міжнароднага навучнага канф., Минск, 15–16 красавіка 2004 г. / БГУ ; рэдкал.: В. Н. Сідорцов [и др.]. – Минск : БГУ, 2004. – С. 237–238.
7. Всенародная барацьба ў Беларусі супраць нямецка-фашысцкіх захапачкоў у часы Вялікай Айчыннай вайны : в 3 т. / рэдкал.: А. Т. Кузьмін [и др.]. – Минск : Беларусь, 1983–1985. – Т. 2 : 1943 / Л. В. Аржаева [и др.]. – 1984. – 551 с.
8. Гісторыя Беларускай ССР : у 5 т. / рэдкал.: І. М. Ігнаценка (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Навука і тэхніка, 1972–1975. – Т. 4 : Беларусь напярэдадні і ў гады Вялікай Айчыннай вайны Савецкага Саюза (1938–1945 гг.) / І. С. Краўчанка [і інш.]. – 1975. – 640 с.
9. Гісторыя Беларусі : у 6 т. / рэдкал.: М. Касцюк (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Экаперспектыва, 2000–2007. – Т. 5 : Беларусь у 1917–1945 гг. / А. Вабішчэвіч [і інш.]. – 2007. – 616 с.
10. История рабочего класса Белорусской ССР : в 4 т. / редкол.: П. Т. Петриков (гл. ред.) [и др.]. – Минск : Наука и техника, 1984–1987. – Т. 3 : Рабочий класс БССР накануне и в годы Великой Отечественной войны, в период упрочения и развития социалистического общества / И. Е. Марченко [и др.]. – 1985. – 485 с.
11. Концевой, П. А. Ремонт в восстановлении и дальнейшем развитии промышленности и сельского хозяйства Белорусской ССР (1945 – начало 1950-х гг.) / П. А. Концевой. – Минск : БИП, 2019. – 191 с.

12. Купреева, А. П. Возрождение народного хозяйства Белоруссии / А. П. Купреева. – Минск : Наука и техника, 1976. – 223 с.;

13. Купреева, А. П. Народы СССР – трудящимся Белоруссии / А.П. Купреева. – Минск : Наука и техника, 1981. – 208 с.

14. Олехнович, Г. И. Трудящиеся Белоруссии – фронту / Г. И. Олехнович. – Минск : Изд-во БГУ, 1972. – 208 с.

15. Олехнович, Г. И. Экономика Белоруссии в условиях Великой Отечественной войны (1941–1945) / Г. И. Олехнович. – Минск : Изд-во БГУ, 1982. – 174 с.

16. Освобождённая Беларусь : док. и материалы : в 2 кн. / сост.: В. И. Адамушко [и др.]. – Минск : НАРБ, 2004. – Кн. 1 : Сентябрь 1943 – декабрь 1944. – 398 с.

17. Освобождённая Беларусь : док. и материалы : в 2 кн. / сост.: В. И. Адамушко [и др.]. – Минск : НАРБ, 2005. – Кн. 2 : Январь – декабрь 1945. – 506 с.

18. Памяць Беларусі: Рэспубліканская кніга / Мін-ва інфарм. Рэсп. Беларусь ; рэдкал.: Г. П. Пашкоў (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 2005. – 592 с.

19. Сасим, А. М. Промышленность Беларуси в XX столетии / А. М. Сасим. – Минск : Экоперспектива, 2001. – 271 с.

20. Сугако, Л. А. Резэвакуацыя аборування і кадраў прамышленых прадпрыемстваў Беларускай ССР (1943–1945 гг.) / Этым днём мы набліжалі як маглі... (к 70-летію Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне і заканчэння Другой сусветнай вайны) : матэрыялы Міжнароднага навуковага канферэнса, Мінск, 7–8 мая 2015 г. : в 2 ч. – Минск, 2026. – Ч. 1. – С. 95–98.

21. Шаркоў, А. В. Выкарыстанне працы ваеннапалонных і інтэрніраваных у аднаўленні гаспадаркі Беларусі / А. В. Шаркоў, У. П. Паўлаў // Беларус. гіст. часоп. – 1998. – № 2. – С. 71–79.